

La gènesi del llibre cal buscar-la trenta anys enrere, quan en un curs de doctorat la historiadora Eulàlia Duran proposa a Joan Requesens insistir en el tema de les profecies aprofitant la seua doble formació en matèria filològica i teològica. Anys després, els estudis d'un i l'altra s'aplegaren en el volum *Profecia i poder al Renaixement* (Tres i Quatre, 1997).

D'aleshores ençà, Requesens ha continuat fent treballs que han acabat conduint a un altre volum de més de 500 pàgines, *El poder i la profecia: De la teoria a la pràctica borgiana*, que té la virtualitat d'exemplificar en la família Borja aquell magma profètic després d'un primer bloc en què es posa al lector en els antecedents d'aquesta pràctica ben comuna a l'època i que presenta molts perfils interessants. Segons s'explica al pòrtic del llibre, obra d'Eulàlia Duran i de Maria Toldrà, el llibre es proposa "oferir les principals claus de lectura per entendre, primer, la configuració del món profètic en què s'inscriuen els vaticinis borgians i, segon, la utilització política dels textos profètics durant els segles XV-XVI". "Es parteix d'una premissa: la inevitable condició de la profecia com a arma del poder i el contrapoder", al temps que s'analitza "la seva confluència amb tradicions com el mil·lenarisme i l'astrologia, de les formes literàries i les fonts, els protagonistes de l'imaginari dels Darrers temps (l'Anticrist, el Papa angèlic, l'Últim emperador) i els mecanismes de control de l'activitat profètica exercits des de l'Església i els poders laics".

Una de les principals profecies que afecta els Borja exemplifica perfectament com funcionaven aquells vaticinis. Es tracta de la coneguda profecia, atribuïda a sant Vicent Ferrer, "ter mugiet bos" ("tres vegades bramarà el bou"). Els tres brams, atribuïts al sant, se substanciaven en els pontificats de Calixte III i Alexandre VI i en la canonització del duc sant Francesc de Borja. La nissaga valenciana féu ús en benefici propi del vaticini, però el presentava amb diverses versions. Així, Alfons de Borja, que com és sabut arribà a ser papa amb el nom de Calixt III, sostenia que de xiquet havia vist sant Vicent i el predicador li vaticinà que arribaria a papa.

"El més curiós de tot", explica Requesens, "és que la paraula *bou* sols apareix en un sermó de sant Vicent dedicat al naixement de Jesucrist", tot i que no descarta que "en alguns dels sermons que falten per editar podria haver sortit un altre bou". En tot cas, aquell animal acabà sent el senyal heràldic i símbol associat universalment a la nissaga. Prova de l'abast i projecció que podien arribar a tenir aquestes profecies.

Una altra qüestió que cal ressaltar és que, per sostenir el rigor profètic, el tercer bram hauria de correspondre a un tercer papat dels Borja que

El bou, l'anticrist i les profecies borgianes

L'època daurada de la família Borja ho és també de les profecies politico-religioses, un ambient profètic, altament intencional, que la nissaga utilitza en el seu benefici. L'erudit Joan Requesens (Manresa, 1944) poua en l'exhaustiu 'El poder de la profecia: De la teoria a la pràctica borgiana' (Tres i Quatre) en aquesta fascinant derivada històrica.

mai no es va produir. Com que no va donar-se aquesta circumstància, la família adaptà el relat a la canonització d'un membre de la nissaga. "Es tracta del joc que s'estableix amb les profecies polítiques", aclareix l'erudit.

Una de les profecies més importants era la que feia referència a la vinguda de l'Anticrist, ens maligne que seria vençut per un papa capaç d'unir tota la cristiandat sota una única guia espiritual ("un pastor i un ramat") i un monarca universal o Últim emperador que aniria a Jerusalem i recuperaria Terra Santa.

"A les corts medievals i renaixentistes es dissenyen programes destinats a identificar un rei o un papa amb aquests personatges o a →

ELS BORJA I LES PROFECIES.

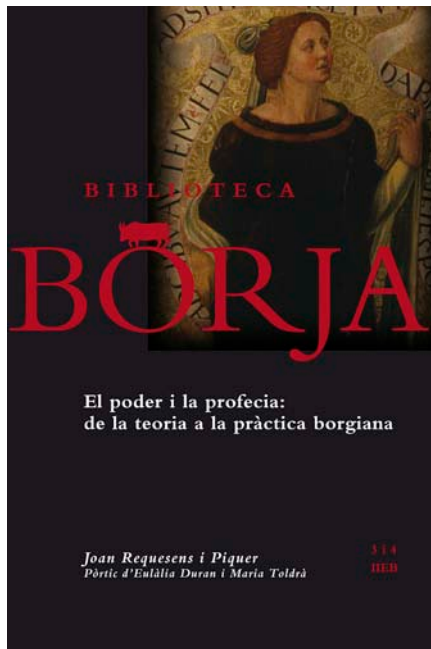
Sota aquestes ratlles, l'erudit Joan Requesens, autor del llibre que explora les profecies renaixentistes i la seua connexió amb la família Borja. A la pàgina següent, portada del llibre.

PIRATS I CAMPS

→ controlar les possibles desviacions del seu ús”, apunten les prologuistes.

Ja sabem que l'Anticrist no arribà, però una de les atribucions sobre aquella coalició associava el rei Ferran el Catòlic i el papa Alexandre VI. Hi ha fins i tot un poema anònim (“Escriure vull lo gran burbull”) que fa aquella construcció al voltant de Ferran el Catòlic. Totes les dinasties europees, en tot cas, tractaven d'emprar al seu favor aquest fervor profètic, profecies que es produïen i transmetien de manera oral però que algú convertia en text en algun moment, la qual cosa, òbviament, ha facilitat la tasca d'estudiosos com Requesens. “La majoria estan escrites *a posteriori*. Aleshores, si no encaixen en els fets històrics, es readapten. I si a algú se li acut parlar abans d'hora, doncs d'aquella profecia no se'n parla. Això es veu molt bé en la vida de sant Francesc de Borja, que tenia esperit de visió i profecia. Però si en algun moment fallava, la profecia es canviava”. De fet, al capítol IV l'autor basteix una

definició àmplia que li serveix, com apunten les prologuistes, per enfocar el problema: “Entenc per profecia

l'anunci anticipat d'un esdeveniment o bé la readaptació d'un de fallit per a un nou temps, més o menys llunyà”.

Altrament, exagerar els dots profètics també formava part de l'operatiu, per dir-ho així. Requesens recupera una anècdota referent a Francesc de Borja, que es va produir a Valladolid, segons la qual, així que va veure un criat de confiança dirigir-se cap a ell, *endevinà* que havia nascut el seu nét i que portaria com a nom Francesc. Comptat i debatut, devia saber que la seua filla estava a punt de tenir el fill i que, el més probable és que portara el nom de l'avi. Convenientment adornada, però, l'anècdota podia alimentar el mite profètic de Francesc de Borja. Per cert: com que la utilització política anava per barris i interessos, els mateixos papes Borja foren acusats en algun moment de representar l'arribada de l'Anticrist. Veiem que la llegenda negra de la família no és una creació tan recent com sembla.

“Una lectura apassionant”

Tot i el tractament minuciós de la qüestió, Duran i Toldrà, les autores del pròleg, sostenen que *El poder i la profecia* “és i no és un estudi acadèmic a l'ús”. “Ho és en el sentit que és rigorós, ben informat, sòlid i s'adequa a les normatives acadèmiques, però és diferent en el format i en l'ordre de l'exposició (...) No es tracta tant d'editar i comentar textos profètics disposats de manera sistemàtica com de mostrar les motivacions politico-socials per les quals van ser escrits”. Això és, que els vaticinis responen a situacions concretes, un aspecte que proporciona al llibre “un caire d'investigació més o menys policíaca, de lectura apassionant en moltes pàgines”.

“He intentat que no fos una cosa espessa, que tingués una part divulgativa i que tothom conegui coses que són història. Hi ha moltes notes, per als estudiosos interessats a aprofundir en determinades qüestions més tècniques, però un lector convencional pot seguir perfectament el relat”, diu Requesens per la seua part. L'encert o no del plantejament, “ja l'establiran els crítics”. ●

Matèria de Bretanya
Carmelina Sánchez-Cutillas

34 **nova edició**

MATÈRIA DE BRETANYA
de CARMELINA SÁNCHEZ-CUTILLAS
NOVA EDICIÓ

NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter
Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com